

УДК 271.222(497.11)-842-1
271.222(497.11)-726.1-36:929 Сава, свети
DOI:10.5937/sabornost7-4905
Прегледни чланак

Јелена Грбић*

Хришћански културни центар, Београд

Светосавље — омен за нумен православља

Abstract: Светосавље као феномен израста из милешевског култа Светог Саве и представља менталитет, народну и историјску компоненту Срба у широком спектру васељенског православља. Прво ће настати сложени придев *свето-савски*, да би, тек десетак година пре Другог светског рата, настала кованица *свето-савље*. Овај рад представља покушај да се сагледа суштина светосавља као јединствене појаве у историји хришћанства. У раду се говори о генези светосавља и његовим различитим интерпретацијама које најчешће настају као последица редуковања светачке личности првог српског архиепископа. Такође, прави се компарација два различита концепта просвећености: светосавског просветљења и просветитељства 18. века. На крају се настоји открити шта се подразумева под светосавском филозофијом живота.

Key words: светосавље, Свети Сава, српски народ, просвећеност, православно хришћанство.

Увод

1. Делатност првог српског архиепископа

Светосавље представља јединствену појаву у историји хришћанства. Оно је специфичан духовни, верско-друштвени покрет који је утемељен личношћу и животом српског светитеља и просветитеља, Светог Саве. Први архиепископ све српске и поморске земље, Свети Сава, спада у изузетне историјске личности српског народа, а својом делатношћу припада и изузетним личностима читаве Европе. Овај великан српског рода родио се око 1175. године (свети владика Николај Велимировић у *Пролоју* наводи 1169. као годину рођења Светог Саве) као најмлађи син великог жупана Стефана Немање и Ане, светог Симеона и Анастасије. Заједно са својим оцем, Свети Сава је саградио манастир Хиландар, а потом и многе

* jelenamrbic@gmail.com

друге манастире, цркве и школе у Србији. Помирио је завађену браћу око власти. Такође, уносио је мир међу све балканске народе и радио на добру свих, због чега је био поштован и вољен од свих Балканаца. Умро је у Трнову у време цара Асена, разболевши се после службе на Богојављење, 12. јануара 1236. године. Тело му је пренео краљ Владислав у манастир Милешево, одакле су његове чудотворне мошти однели Турци и спалили 27. априла 1595. године на Врачару у Београду. Оно што је било необично у личности Светог Саве, „било је саткано од великог подвига и жртве Светитељеве, који је умео да вечно сједини са практичним и да своје сународнике уводи у тајне вере“ (Слијепчевић, 1991, стр. 121) подижући их, и духовно, и културно, и политички и економски. Он је први просветитељ и књижевник, догматичар, каноничар, литургичар и хагиограф. Свети Сава је и први који је показао колико је свестан географског положаја Србије између Истока и Запада. Он је уградио у њену државност византијско начело о симфонији цркве и државе, али је настојао и да одржава културне и економске везе са Западом.

Литература посвећена животу Саве Светитеља има дугу прошлост. Прва житија потичу од Доментијана и Теодосија, која се сматрају путоказима за разумевање светачке личности Саве Српског. Међутим, иако се и новија дела о животу Светог Саве заснивају на њима, у појединим не налазимо исправан приказ његове светитељске личности. Отуда, да бисмо исправно схватили светосавље, указаћемо на редукције личности Светог Саве које настају у домаћој литератури током последњих стотинак година. Управо кроз раздвајање личности српског светитеља, на црквеног Светог Саву и историјског Саву Немањића, настају најчешћа неадекватна и редуктивна тумачења светосавља, а свака редукција светосавља своди се на духовни фалсификат или чак његову негацију. Погрешним приказивањем живота и занемаривањем основних импулса који су и чинили Светог Саву делотворним, он постаје национални државник. Чини се да историја нити је исправно схватила, нити истински приказала светосавље. Реченом треба додати још један феномен. Реч је о употреби, односно инструментализацији традиције. То је „свесни и намерни поступак у оквиру кога се поједини елементи неке традиције... вербалном, симболичком или физичком активношћу, издвајају из свог примарног, то јест устаљеног контекста и користе за остваривање циљева који им нису иманентни“ (Наумовић, 2009, стр. 177). Све је то условило да су и идеја и дух светосавља остали несхваћени и недоживљени, па чак са негативном конотацијом и интрепретирани.

1.1. Општи осврт на различита тумачења личности Светог Саве

Анализирањем српске историје налазимо два супротна приступа личности и делатности Светог Саве: први подразумева сагледавање духовне

суштине Светитељеве личности, а други се заснива на преобликовању његове личности и делатности на основу сопствених пројекција појединаца. Потоњим настају бројне редукције личности Светог Саве, на шта су указивали историчар др Ђоко Слијепчевић, др Милутин Деврња, Владимир Вујић, др Димитрије Најдановић, архимандрит др Јустин Поповић (свети Јустин Нови (Ђелијски) — канонизован 2. маја 2010. године) и низ других аутора. Наиме, настојањима да се личност првог српског архиепископа, прикаже без њене духовне суштине, начињене су многа сасвим погрешна тумачења његове просветитељске делатности. Један од интрепретативних промашаја јесте и његово представљање, првенствено или само, као врсног државника и практичара, политичара и организатора, као књижевника и просветитеља, али у контексту европског просветитељства 18. века. Занимљиво је истаћи да, у једном делу српске интелектуалне елите, постоји константно настојање да се направи разлика између именовања Светог Саве за просветитеља у средњовековној литератури које је, по њиховом мишљењу, религиозног карактера, од данашњег смисла просвећености, где је Свети Сава означен као просветитељ у смислу просвећености која се код нас почела ширити од времена Доситеја Обрадовића. Такође, поједини научници приказивали су личност српског светитеља у складу са својим идејним опредељењем, истичући више оно што се њима чинило стварније и истинитије. Код већине доминира национално-политички моменат, на штету религиозно-моралног лика светитеља. У таквој интрепетацији уместо подвижника, истицан је један изузетно активан и мудар политичар. Заправо, у домаћој литератури у последња два века, све се мање говори о Светом Сави као о великом Божијем угоднику. Његова црквеност се помиње једино у вези са његовим организаторским црквеним радом и причањима биографа Доментијана и Теодосија о његовом бекству у Свету Гору. Има и оних који истичу како се Свети Сава брзо отрезнио од подвижништва и вратио политичком световном животу. Све то је условило да је Свети Сава уступао место Сави државотворцу и просветитељу „који је све више престајао да живи у нама и да се повлачи у музеј, да тамо као крупна народна историјска вредност заузме почасно место...” (Деврња, 1935, стр. 20). У *Жицијама свейих*, за 14. јануар, свети Јустин Нови (Поповић) разјашњава зашто постоји толико саблажњавање о српске светитеље уопште, а посебно о Светога Саву. Разлог томе произлази из настојања појединаца да највеће српске богоносце објасне без Бога и највећег христоносца, Светог Саву без Христа. Наиме, према светом Јустину, сваки светитељ је богоносац у најпотпунијој мери у којој то човек може бити. На тим основама он критикује све домаће историчаре који, случајно или намерно, не помињу ону духовну силу која је управо преобразила Растка у Светитеља Саву.

Свети Сава није ни митско нити магијско биће, већ стваран човек који је свој овоземаљски век проживео монашким начином живота. Сва

његова световна делатност произлази из његове дубоке вере у Бога и његовог настојања да свој народ приведе правој вери.

2. Рађање светосавља

2.1. Општи осврт на генезу светосавља

Светосавље као феномен израста из милешевског култа Светог Саве и представља менталитет, народну и историјску компоненту Срба у широком спектру васељенског православља. Иако читав српски средњи век протиче у том знаку, овај термин није постојао. Прво ће настати сложени придев *свештосавски*, да би тек десетак година пре Другог светског рата настала кованица *свештосавље*, „која је грађена по узору на именицу православље“ (Енциклопедија православља, 2002, стр. 1712).

Светосавље као појам и духовно усмерење настаје у међуратној Краљевини, у оквиру христоцентричне културе коју је актуализовала српска богословска и световна интелигенција, као алтернативу нововековној материјалистичкој цивилизацији, али и свим другим претхришћанским и постхришћанским атеистичким усмерењима. Светосавље као покрет је трагао за живим историјским предањем српског народа и његовом применом у свим сферама модерног живота, али и „за његовим универзалним значењем, кроз поистовећивање са Црквом као богочовечанском саборном реалношћу“ (Енциклопедија православља, 2002 стр. 1712). У успостављању светосавља истакли су се, између осталих: др Иринеј Ђорђевић, др Димитрије Најдановић, др Ђоко Слијепчевић, др Милутин Деврња, свети владика Николај (Велимировић) и архимандрит др Јустин Поповић (свети Јустин Нови).

Развој и продубљивање светосавља као теолошко-филозофског покрета текао је паралелно са трагањем за стилем будућег храма Светог Саве на Врачару, које је покренуто 1927. године. Богатство стилова који су укључивали предлоге пројеката за изградњу Храма, од стила старе српске архитектуре до потпуно модерне конструкције, као и полемика на тему постојања православног стила у архитектури и став појединих да је свеједно који ће се стил употребљавати у градњи, указивали су на кризу саме религиозне свести. Управо, настојање заговорника светосавља је било да унапреде богословску и религиозно-филозофску мисао и да, у једној свеопштој духовној кризи, прокрче пут до трајних православних основа српског народног бића. Насупрот идеји о револуционарном преображају друштва, заступници светосавља су у светачкој личности Светог Саве, као темељу српске историје и културе, и у српском православљу, нашли поуздан основ духовног препорода тадашњег српског

друштва. Користећи термин *свѣтосавље*, они су желели да утврде све оно што је особено православљу „светосавског кова“ (др Најдановић).

Неопходност повратка Светом Сави, као једином поузданом основу свеопштег препорода српског друштва, истакао је др Иринеја Ђорђевића још 1923. године, у свом предавању које је одржао у Богословији *Свѣтѣи Сава* у Карловцима, поводом прославе Савиндана. Међутим, нови усрећитељи и просветитељи, како их др Ђорђевић назива, желе да христулику личност Светог Саве замене културом и цивилизацијом Запада 20. Века, иако је управо Први светски рат догађај у коме је она открила своју душу. „Многи могу протестовати“, говори др Иринеј, „но уз нас су 30 милиона европских гробова; ако не верујете нама, верујте тим несрећним жртвама. Ако ни њима не верујете, онда ко има уши да чује, нека чује како нас и камење осуђује, јер никада европско камење, не само људи, није толико страдало као под тиранским режимом модерне културе и цивилизације... Ту је изражена унутрашња страна њене биографије и њене идеологије. Зато су многе области њена гробља у којима почивају жртве њене много хваљене културе и цивилизације.“ (Енциклопедија православља, 2002, стр. 1712)

Супротстављање отпадништву од традиције и Светог Саве налазимо и у спонтано насталом покрету српског православног народна који је већ 1921. године бројао 50.000 људи. Под духовним патронатством владике Николаја Велимировића, овај покрет прераста у самосвојну и организовану Православну народну хришћанску заједницу, односно Богомољачки покрет, и до почетка Другог светског рата имао је 200.000 регистрованих чланова.

2.2. Појава часописа и настанак кованице

Међуратни период карактерише и појава независних богословских часописа који су се укључили у решавање актуелних друштвених питања и чинили мост између цркве и световне интелигенције. То су: *Хришћански живои*, *Свѣтосавље*, *Пуѣи*, *Хришћанска мисао*, *Хришћанско дело* и други. Главни стубови *Хришћанскої живои*а били су, између осталих, др Иринеј Ђорђевић и свети Јустин Нови (Поповић), који је био и последњи уредник овог часописа. Пресудан догађај представља покретање часописа *Свѣтосавље* (1932–1940) који је настао у време врло динамичких идеолошких разрачунавања на Београдском универзитету, у којима је долазила до изражаја све отворенија марксистичка пропаганда, а која је продрла и међу студенте, али и свештенике. Програм *Свѣтосавља* је био светосавственост „у методима ширења и проповедања спасоносне Господње науке и приказивања истина хришћанско-православне вере у суочавању са животом и његовим најразноврснијим проблемима који раздиру данашњег узнемиреног и често безнадежног човека...“ (*Свѣтосавље*, 1936, стр. 1)

Група богослова која је била сабрана око *Светјосавља* била је под знатним духовним и идејним утицајем др Димитрија Најдановића, а преко њега и владике Николаја Велимировића. Др Најдановић је управо творац новокованице *светјосавље*. Иако на почетку есеја *Светјосавље*, пише да је овај појам смислила група младих и обдарених богослова, у есеју *Светјосавље и љавославље*, др Најдановић не крије да је он аутор те кованице: „Светосавље је наша скорашња спретна кованица. Брзо се и спонтано одомаћила. Она је само 'омен' за нумен православља.“ (Најдановић, 2009, стр. 30)

У есеју *Светјосавска љаралијомена*, објављеног у часопису *Светјосавље*, др Најдановић наводи одреднице светосавља:

Светосавље је наше себедобретење у словенској досветосавској рапсодији...

Светосавље је наша еванђелска палингенеца, ново рођење у Христу. Кроз светосавски препород наш народ је ушао, из паганског сумрака и царства неправде, у царство Сунца Правде, из космичких периферија небја у центар бја, у 'ново небо и нову земљу'...

Светосавље је наша вечна идеја. Изнад историјске прагматике, расулости, неуобличености, случајности безмерне историјске флукуације, стоји изнад тог печуркастог мекоткања једна јасна звезда водиља. (Најдановић, 2003, стр. 421–422)

За др Најдановића нема културе без религије, а светосавље сматра највишом и најузвишенијом културно-историјском идејом српског народа. Светосавље је остварено у светитељству које је и најнепосреднија потврда светосавског, светоносног потенцијала. По Најдановићу неопходна је и јединствена светосавска дијалектика, која би, збирајући и сажимајући аутохтоне душевне силе, развила етику о светосавском логосу као нормативном начелу свег будућег религиозно-филозофског неимарства (Најдановић, 2003, стр. 421–422).

Међу световном интелигенцијом најразвијенију светосавску мисао налазимо код Владимира Вујића који, у светитељској личности Светог Саве, види основ народне културе и праве педагогије. Два бекства, Савино у манастир и Доситејево из манастира, су две темељне чињенице наше духовне културе. Првим бекством зачет је духовни правац којим се засновала христоликост као узор живљења другим, онај духовни правац којим се засновао рационализам.

Др Најдановић и Владимир Вујић покренули су часопис за хришћанску културу, *Луј*, чији је наследник била *Хришћанска мисао*, *орјан* Удружења дипломираних теолога, која је излазила све до почетка Другог светског рата. Први уредник овог часописа био је др Ђоко Слијепчевић, један из групе богослова која је покренула часопис *Светјосавље*. Сарадници овог часописа били су и књижевници: Момчило Настасијевић, Бранко Лазаревић, Десанка Максимовић, Ђорђе Сп. Радојичић и други. Нешто

касније од покретања *Хришћанске мисли*, излази *Хришћанско дело*, часопис за хришћанску културу и црквени живот. Већ у првом броју овог часописа појављује се Јустин Поповић (свети Јустин Нови), а касније и остали, те се стиче утисак као да се у *Хришћанском делу* поново рађао *Хришћански животи*. Свети Јустин Нови, Владимир Вујић и др Димитрије Најдановић били су и сарадници часописа Милоша Црњанског, *Идеје* (1934–1935), на чијим страницама се пише о Светом Сави као централној личности српске културне даштине. У текстовима *Наша хиљадугодишња култура* (бр. 17) и *Сјалывање мошћију Светои Саве* (бр. 25), Милош Црњански је истакао да је темељ српске културе духовни и световни рад Светог Саве. У овом часопису Црњански је приказао нову књигу академика Станоја Станојевића о животу Светог Саве, која је објављена поводом обележавања јубиларне светосавске године (1935). Годину дана раније и сам Милош Црњански је издао књигу исте тематике. Међутим, у оба приказа живота Светог Саве, нема објашњења духовне силе која је управо начинила Светог Саву великим, а која је темељ и светосавља.

Светосавље је први пут уобличено у заокружену филозофију живота у делу светог Јустина Новог, које носи карактеристични назив: *Светосавље као филозофија животи*. Ово дело је настало након Другог светског рата, на основу предавања које је свети Јустин држао српској омладини, матурантима и студентима током немачке окупације. У њему свети Јустин истиче да је светосавље врховно и животворно начело српског народа и његове историје. „Светосавље није нова религија, него филозофија духовног живота у српским условима: историјским, психолошким, културним... где се не бришу те особине, него, препорођене и осмишљене, чувају се као знак препознавања и вид идентитета...” (Енциклопедија православља, 2002, стр. 1712) Заправо, у светосављу српски народ чува и народни и црквени идентитет. Ипак, било је историчара који су залагање Светог Саве, за добијање самосталности народне цркве, видели као његово настојање да створи неку нову националну религију. Наиме, и данас неки мешају појам националне религије и појам националне, одн. народне цркве. Свети Сава, када је стварао самосталну српску цркву, како то истиче свети владика Николај Велимировић, није настојао да тиме шири шовинизам међу Србима. Отуда, светосавље представља само аутентични српски национални доживљај православља, без икаквих одступања од његовог догматског учења (Велимировић, 2009, стр. 120). Оно је „православно хришћанство српског стила и искуства“ (Поповић, 1961, стр. 11). Дакле, између српског православља и православља као целине, односно православља других православних народа, не постоје ни догматске нити обредне разлике, јер су и догматско учење и стара православна црквена традиција исти код свих православних народа. Особеност српског православља почива на националном доживљају православља и на синтези између народног духа и учења Цркве.

2.3. Погрешне интерпретације значења појма

Одређивањем светосавља истакли смо шта је исправно подразумева-ти под овим појмом. У наредном делу указаћемо и на најчешће примере његове погрешне интерпретације.

То су:

1. синтагма *светосавски мити*;
2. свођење светосавља на националну, или национално-политичку идеологију, лишено било каквог духовног садржаја и дубине;
3. спајање светосавских вредности са старосрпским и старословенским паганским наслеђем.

Коришћењем синтагме *светосавски мити* појединци желе да укажу како је историјски Сава Немањић једно, а хагиографски Свети Сава друго. Додуше, синтагма *светосавски мити* и није погрешна уколико мит схватамо као интуитивни израз животне истине који претходи рационалном или логичком размишљању и уједно га надилази, како то објашњава епископ бачки, др Иринеј (Буловић, 2011). Тиме мит на специфичан начин изражава суштински смисао историје, која са становишта хришћанства има смисла само уколико је *историја спасања*. Следствено, мит саопштава истину само ономе ко хоће и може да посматра оно што је невидљиво и да слуша речити говор молитвеног ћутања пред троједином Тајном Бога, света и човека (Буловић, 2011). Међутим, ово виђење остаје скривено онама који у миту виде митологију, истину замењују логиком, живот своде на трајање у времену, а историју на идеологију.

Политичка идеологизација светосавља представља и најчешћи облик његове деструктивне митологизације. Њени поборници истичу да је циљ Светог Саве превасходно био да национално освести и политички осамостали српски народ. Његово богословје они сагледавају као настојање да се земаљски циљеви прикрију уз помоћ високопарне црквене реторике.

На крају, спајање светосавских вредности са старосрпским и старословенским паганским наслеђем у уметничким делима може да буде оправдано као покушај да се сагледа целина народног духа, међутим, пренето на теоријску, односно квазитеоријску раван, оно представља фалсификат светосавља.

3. Светосавска просвећеност и филозофија живота

3.1. Опште одређење западноевропске и светосавске просвећеност

Светосавље, односно српско православље представља филозофију духовног живота српског народа која је утемељена просветитељском делатношћу Светог Саве. Просветитељски рад Светог Саве и по садржају

и по циљевима је другачија од западноевропске просвећености оличене у лику Доситеја Обрадовића. Међутим, у последња два века међу делом представника српске интелигенције, Свети Сава је управо називан просветитељем и хуманистом у том западноевропском смислу. Такође, он је веома често посредно или непосредно повезиван и упоређиван са просветитељем Доситејом Обрадовићем. Отуда, зарад потпунијег сагледавања светосавске просвећености, коју је утемељио Свети Сава, неопходно је прво указати на главне компоненте просветитељства као идејног и друштвеног поретка 18. века. То су: рационализам и антидогматизам, хуманистички оптимизам, грађанска демократија, антиклерикалност, па све до потпуне равнодушности или безверја. Рационализам почива на безрезервном поверењу у моћ здравог, природног људског разума да сазна свет и тиме загосподари човековом судбином која се може и мора мењати сагласно откривеним природним законима. Западна просвећеност није била неизбежно атеистичка. И сам Доситеј Обрадовић своје поверење у законе природе и „совјете здравог разума заснива на вери да је Бог стваралац природе и човека и да постоји њиме подарена сагласност разума и стварности“ (Радовић, 2011). С друге стране, и Православни Исток је имао своју, и ренесансу, и своју просвећеност. За разлику од антропоцентричне визије света на којој се темељи западно просветитељство 18. века, систем православне просвећености је теоцентричан, али такође заокупљен проблемима човека. У оваквом систему, идеал није хуманизација човека већ његово обожење. Појмови као што су разум, ум, мудрост, знање, имају другачију суштину од значења у оквиру просветитељства 18. века. Иако разум може да се тумачи и у данашњем модерном смислу, он може да значи и знање, сазнање. Што се тиче ума, он може да се схвата, и као интелектуална моћ, и као дух, супериорнији део човековог бића у односу на разум којим се људско повезује с божанским, „у одразу божанског Логоса“ (Богдановић, 2001, стр. 90). Философија (љубомудрије) није тек пука љубав према мудрости, као што је схватана у античком периоду, већ значи љубав према Богу, те бисмо могли рећи да је богољубива мудрост. Када је реч о знању, предност над пуким чињеничким знањем има познање Истине као пуноће човекове егзистенције. Истина се сагледава кроз заједницу човека са Духом Светим, и отуда произлази и просвећеност Духом Светим. Источно православно хришћанство увек сагледава човека у његовој слободној и на љубави заснованој заједници са Богом. Дакле, православна просвећеност је богочовечанска. Она не искључује ни људски разум, ни знање, ни хуманост, ни морал, али се не своди на то. Наиме, „просвета значи пројекцију светости која је дата кроз учешће у благодати Тајни (Јн 6, 53)“ (Брија, 2011) односно путем причешћивања божанским телом Христовим који је извор светости. Светост претпоставља и унутрашњу жртву, односно лични карактер посвећења. То је процес субјективног преображавања кроз стално духовно посвећивање.

3.2. Општи осврт на појам *светјосавска филозофија живота*

Просвећеност подразумева освећење целог бића, а она се остварује светим животом по Христовом Јеванђељу, односно практиковањем јеванђељских врлина (вера, љубав, нада, молитва, пост, смерност, милосрђе, покајање, кроткост, истина, правда, доброта, жалостивост, трпљење, свемилост, уздржљивост, целомудреност, праштање, чистота живота, човекољубље, богољубље, светост). Људске делатности добијају своју непролазну вредност тек када се освете Богочовеком Христом. Два основна начела која владају у светосавској филозофији света јесу да је свет богојављење, а човек богослужење. На овим начелима је био утемељен живот првог српског архиепископа. Како то истиче митрополит Амфилохије, „истина о оваплоћеном Богу Логосу, у коме се јавља прави Бог, Отац, Син и Дух Свети, и остварује прави и пуни човек, односно Богочовек, а Њиме открива и дарује смисао и коначна слобода целокупне творевине, јестества“ (Радовић, 2011) је суштина целокупног Светосавског предања. То је оно чиме Свети Сава жели да просвети српски народ. То је она основна тачка по којој је просвећеност Доситејева сасвим нешто друго од светосавске, јеванђељске просвећености. За Доситеја мера савршенства је једнака мери човековог знања и „просвештенија“ науком, што одводи Доситеја у порицање свега што захтева ослобођење од детерминизма природних закона, па и самог оваплоћења Бога Логоса и потребе тог оваплоћења. Међутим, сам Доситеј у зрелијим годинама истиче да „ништа не помаже знање и разум кад је срце покварено и кад су нарави раздлућене и на зло окренуте“ (Радовић, 2011), свестан чињенице да пуко знање може бити и извор помрачења. На крају се може закључити да светосавска просвећеност није просвећеност светлошћу човековог здравог разума, већ просветљење кроз освећење Духом Светим. Циљ светосавске просвећености, а на чему се темељи и светосавска филозофија живота, састоји се у обожењу човека и човечанства, а путем њих и читаве природе. Отуда, Свети Сава је највећи српски просветитељ, јер је највећи српски светитељ.

Закључак

У раду смо пошли од светачке личности Светог Саве, као темеља светосавља, феномена који ће израсти из његовог култа и постати основни ток духовности и традиције српског народа. Наиме, иако су Срби знали за Источно православно хришћанство и пре Светога Саве, његовим марљивим радом на просвећивању народа, оно је постало саставни део колективне свести српског народа. То светосавско опредељење за Христа и *Царство небеско* касније прераста у косовско, односно косовски завет „који није ништа друго него ли у српску историју и српско народно

биће једном за свагда уткани Нови Завет у свој својој пуноћи“ (Радовић, 2012). Као што је „Нови Завет запечаћен жртвом Христовом након Тајне Вечере, тако је христоликом Лазаревом жртвом запечаћено и косовско опредељење за Царство небеско, после, такође, христолике Косовске вечере“ (Радовић, 2012). У том смислу треба разумевати често погрешно тумачену, али и са ниподаштавањем третирану синтагму *Небески народ* којом се назива онај део народа који је вером сабран у „заједницу са Христом, а та заједница се зове небеска, јер је глава те заједнице Цар небески — Христос“ (Видовић, 2001, стр. 132). Стога је „косовски завет истинска пуноћа светосавља као јеванђелске филозофије живота“ (Радовић, 2012).

Сагледавањем бројних редукција личности и делатности Светог Саве, које настају у новијој литератури, настојали смо да покажемо да се светосавље исправно може сагледати само уколико се пође од схватања светитељске личности Светог Саве. Светосавље је онај последњи и безпризивни одговор на питање о смислу човековог постојања, који надмашује границе националног и својом суштином се придружује најузвишенијим творевинама људског духа. Сублимацијом целокупног рада можемо закључити да је светосавље „величанствена манифестација животворног духа и деловања православног хришћанства“ (Титов, 2001, стр. 108). Личност и живот Светог Саве, као и његовом делатношћу настали специфични духовно-верско-друштвени покрет, свој темељ имају у Исусу Христу и Његовом Јеванђељу. Стога се и суштина светосавља као духовног усмерења и идеје која му је у основи може изразити реченицом *Бити Христ!*“ (Настасијевић, 1995, стр. 138).

Светосавље као примарна духовна категорија и константа у целокупном животу српског народа, нераскидиво везује прошлост са савременошћу и усмерава је ка будућности. Отуда, и темељ препорода савременог српског друштва може бити једино Свети Сава и светосавље. Наиме, једино свеобухватни духовни и морални преображај заснован на светосављу, које изнад свега истиче дужност усавршавања људског бића до Богочовека, представља темељ истинског препорода и гарант опстанка српског народа.

Литература:

- Богдановић, Д. (2001). Суштина просвећености у култури средњовековне Србије. *Двери српске*, 10, 89.
- Брија, Ј. (2011). *Речник православне теологије*. Преузето 29.10.2011. са www.svetosavlje.org/biblioteka/Recnik/index.htm
- Буловић, И. (2011). *Смисао светосавља*. Преузето 15.12.2011. са www.eparhija-backa.rs/citaonica/episkop-backi-dr-irinej-svetosavska-beseda
- Велимировић, Н. (2001). *Пролог*. Аустрија: Православна црквена општина Линц.
- Велимировић, Н. (2009). *Живот Светог Саве*. Шид: Српска православна заједница Шид.
- Видовић, Ж. (2001). Светосавски (српски) завет. *Двери српске*, 10, 132.
- Вујић, В. (2001). Повратак Сави светитељу. *Двери српске*, 10, 18.
- Деврња, М. (1935). За истинско схватање личности светог Саве, *Хришћанска мисао*, 1, 5–6, 20.
- Ђорђевић, И. О нашем духовном препорођају. *Двери српске*, 10, 116.
- *Енциклопедија православлѧ*. (2002). Београд: Савремена администрација.
- Најдановић, Д. (2003). *Филозофија историје И.Х. Фихтеа и други сисци из филозофије, догматологије и књижевности*. Београд: Јасен.
- Најдановић, Д. (2009). *Светосавље и Православлѧ*. Београд: Нова Искра.
- Настасијевић, М. (1995). *Седам лирских крујова*. Сремски Карловци: Каирос.
- Наумовић, С. (2009). *Увод у традицију*. Београд: Институт за филозофију и друштвену теорију ИП „Филип Вишњић“.
- Наша реч на почетку пете године. (1936). *Светосавље*, 5. март, 1.
- Обрадовић, Б. (2005). *Милош Црњански и нови национализам*. Београд: Хришћанска мисао.
- Поповић, Ј. (1993). *Светосавље као филозофија живота*. Ваљево: манастир Телије.
- Поповић, Ј. (2011). *Житије Светих*. Преузето 10.12.2011. са www.svetosavlje.org/biblioteka/avajustin/zitijasvetih/ZitijaSvetih0114.htm
- Поповић, Ј. (2001). *Светосавље као филозофија живота*. Београд: Манастир Телије.
- Поповић, Ј. (2005). *Еванђелска лествица врлина*. Београд: Благодарник.
- Радовић, А. (2011). *Светосавско просветно предање и просвећеност Доситеја Обрадовића*. Преузето 18.12.2011. са www.mitropolija.co.me/dvavoda/knjige/m-amfilohije-prosvetno_predanje_1.html

- Радовић, А. (2012). *Духовни смисао храма Свешћої Сава на Врачару*. Презузето 18.01.2012. са www.mitropolija.co.me/dvavoda/knjige/aradovic-hram.html
- *Свешћи Сава: шрини и шросвешћишћелъ*. (2006). Цетиње: Светигора.
- Слијепчевић, Ђ. (1991). *Исћорија Сршске шравославне цркве*. Београд: БИГЗ.
- Титов, Т. (2001). Свети Сава као живи узор за српску православну богословску омладину. *Двери сршске*, 10, 108.

Jelena Grbić

Christian Cultural Centre, Belgrade

Svetosavlje — omen for numen orthodoxy

Svetosavlje as a phenomenon emerging from Milesevo cult of Saint Sava, and it means mentality, folk and historical component of the Serbs in a wide spectrum of ecumenical orthodoxy. Although a Serbian middle ages elapsed in that spirit, term did not exist. It occurred in areas of the Sava and Danube in the festivities which the Serbian people celebrating the memory of the first Serbian archbishop and their spiritual father. First was created compound adjective, and only a ten years before World War II the noun svetosavlje. This paper attempts to examine the essence of the svetosavlje as an unique phenomenon in the history of Christianity. This paper discusses the genesis of the concept of svetosavlje and its various interpretations that often occur as a result of reducing the saintly figures of the first Serbian archbishop. It also makes a comparison of two different concepts of the enlightenment: illumination of St. Sava and the 18th century enlightenment. At the end, the paper strives to find out what the life philosophy of svetosavlje and phrase root of svetosavlje means.

Key words: svetosavlje, St. Sava, Serbian people, enlightenment, Orthodox Christianity.

Датум пријема чланка: 6. 6. 2013.

Датум прихватања чланка за објављивање: 5. 12. 2013.